

HĀDJI ĀGHĀ

*Traducere din limba persană,
cuvânt-înainte, note și comentarii:*

Gheorghe Iorga

LIMES
2018

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE.....	5
HĀDJI ĀGHĀ.....	9
MISIUNEA.....	141

I

Ca de obicei, după ce făcuse turul curții pocănind în sol cu bastonul, cercetase totul cu privirea lui scormonitoare, dăduse poruncile și primise plângerile servitorilor, Hādji¹ Āghā² își ridică, pe cărare, pelerina de piele de cămilă, străbătu cu pași lenți, dar avântați, lungul coridor întunecos și ajunsese în vestibul. Se duse și se așeză direct pe perna ce căptușea banca de piatră, chiar la intrarea în coridor.

Își drese glasul și își trase pulpana pelerinei pe genunchi. Gleznele dolofane și păroase, între nădragii largi și sandalele slinoase de bumbac, se aflau, până una-alta, ascunse sub dosul în formă de fagure al pelerinei. Vestibulul fusese măturat și spălat, dar vecinul își golise bazinul de mâl în șanț și o duhoare greu de suportat încărcă aerul.

Hādji Āghā se sprijini în baston și strigă cu o voce dojenitoare:

– Morād! Hei, Morād!

Nici nu termină bine că un bătrân slăbănog, îmbrăcat cu o tunică veche ce-i lovea pulpele picioarelor, țâșni dintr-odată din coridor și răspunse cu mâna la piept, în semn de respect:

– Da, domnule?

¹ Titlu dat unui bărbat care a făcut cel puțin un pelerinaj la Mecca.

² În persană, „āghā” înseamnă „domn”; plasat după un nume masculin, îi conferă acestuia o nuanță de respect, de politețe familiară.

– Unde te-ai mai ascuns? E ziua-n amiaza mare!...

Închide ușa, cum pute mâlul ăsta!

Morad închise ușa și spuse oarecum stingherit:

– Domnule, pe Zabeydeh Khānom³ a durut-o capul, mi-a zis să mă duc să-i cumpăr o uncie de zahăr candel.

– Cine ți-a dat voie, secătură? De cincizeci de ani ești în casa asta și nici acum nu știi că mie trebuie să-mi ceri încuviințarea! Tocmai am văzut-o pe Zabeydeh Khānom: nicicând n-a fost mai sănătoasă. De ce mi-ai spus că a durut-o capul? Astea-s mofturi. N-ați ținut cont de mine! Cu tot ce se consumă în casa asta de zahăr, de candel și de dulciuri, ai crede că-i populată cu căpcăuni. Trăiesc toate numai cu bomboane și zahăr candel! Du-te și vezi ce se întâmplă în alte case!... Într-o zi, ai migrenă; în altă zi, pricina unei vizite; alteori, e pentru aia mică! Banii nu cresc sub copitele cailor. Dacă o durea capul, n-avea decât să bea un pahar de apă dulce bine încălzită. Mereu o doare capul după cum are chef!

– Nu mai era zahăr în casă, domnule!

– Îndrăznești să-mi întrerupi vorbele, obraznicule!

Cum adică nu mai era zahăr? Le-am dat rația chiar în dimineața asta! Vor să mai șterpelească! De-ar fi una sau două, treacă-meargă. Dar ele sunt opt acolo înăuntru, gata să se gelozească. Halimeh Khātun⁴, numai Allah știe câte belele îmi face. Rețete și iar rețete, nu-i e nici

³ În persană, „khānom” înseamnă „doamnă”; plasat după un prenume feminin, îi conferă acestuia o nuanță de respect, de politețe familiară.

⁴ În persană, „khātun” înseamnă „doamnă nobilă”, „femeie nobilă”, „femeie de înaltă condiție”, mai ales când este plasat după un prenume feminin.

mai bine, nici mai rău. Nimeni nu știe ce are... Tu știi? A
 trăit prea mult.

Hādji își holbă ochii rotunzi și dădu din cap cu o
 mină disperată:

– Când am sosit aici, nu aveam altceva mai bun de
 făcut decât să curăț podeaua... era doar o îndatorire. Asta
 era bafta mea. Muncesc pe brânci de dimineața până
 seara și, când intru în *andarun*⁵, mai trebuie să pun în
 ordine pantofii și pălăriile copiilor, să mă ocup de vreo
 gălceavă între concubină și soție ori de o indispoziție a
 lui Halimeh Khātun. Iată odihna bătrâneților mele! Tu îl
 știi, de altfel, bine pe Āghā Kutçek⁶, cât am mai cheltuit
 cu studiile lui! L-am trimis în Europa, era doar primul
 meu copil, născut în amurgul vieții mele, după opt fete și
 câte și mai câte legăminte și rugăciuni! Trebuia să-mi
 facă onoare casei. Ai văzut ce mi-a făcut. Allah să ne
 păzească de răi tovarăși! Un derbedeu, un coate-goale,
 asta a devenit. Îmi ești martor, am fost nevoit să-l
 dezmoștenesc. A irosit banii la jocuri de noroc, numai de
 asta a fost în stare. Eu, eu nu sunt Cresus. Toată lumea
 contează pe mine, dar dacă se rupe sfoara, ai? Nu-ți
 rămâne decât să tragi scara. În halul în care sunt, aș avea
 nevoie de cineva să mă îngrijească. Mi se duce de râpă
 sănătatea de la o zi la alta cu sfânta asta de hernie, cu
 schilodenia mea. Azi, când mă pieptănam, am pierdut o
 mână de păr.

Morād aruncă o privire furișă asupra craniului
 pleșuv al lui Hādji, dar urechile sale nu-i auzeau

⁵ „Gineceu”, „harem”; am preferat „andarun”, care denumește mai
 bine spațiul unde locuiesc concubinele și soțiile lui „Hādji Āghā”.
 „Andarun” mai înseamnă „interior”, „în interior”, iar, cu sens
 figurat, „suflet”.

⁶ În persană, „mic”, „umil”.

pisălogeala. În fiecare dimineață avea parte de aceleași litanii. Ca un om apucat de o nevoie nestăpânită, se balansa de pe un picior pe altul și aștepta ca iureșul să se îndrepte împotriva lui. Însă Hādji părea în toane bune și, ca pisica jucându-se cu șoarecele, schimba mereu vorba. Scoase din buzunarul jiletcii un șirag de mătăanii de jad și reluă:

– Voi credeți că banii... trebuie doar să te lași în jos și să-i aduni. Închipuieste-ți că, ieri, scotoceam prin hârtoagele mele: am găsit o factură, dă-ți seama, o factură a defunctului meu tată. Invitase la cină douăzeci de persoane, miniștri și alți granguri. Știi cât l-a costat asta? Șase livre, doi gologani și trei bănuți. Așa că du-te și spune-le celor de azi că, pe vremea regelui-martir⁷, Allah să aibă în pază sufletul lui!, puteai cumpăra ceva cu jumătate de bănuț! Cine o să creadă? N-am să uit niciodată, am pregătit la tata acasă un *baghalameh*... N-ai idee ce-i aia un *baghalameh*? Tai o curcă, o jumulești, apoi o pui la fezandat, o îndopi cu prune verzi și cu caise, pe urmă o călești în unt topit și o pui la fript. Acest *baghalameh* îl făceam atât de bun că ți se topea în gură, îți mâncai și degetele.

Își înghițea saliva și-și rotea ochii pofticioși.

– Ei bine, eu, eram copil pe-atunci, m-am dus noaptea, am scos curca din panerul așezat pe rezervor și am mâncat mai mult de jumătate. Iartă, Doamne, păcatele supușilor tăi! A doua zi, dimineața, Allah să ne ferească!, când tatăl meu a fost pus în gardă, aveam o negresă pe care o chema Golozār, pe ea a căzut păcatul nelegiurii. A fost bătută în asemenea hal că a vomat sânge și a murit. Cât despre mine, n-am spus nimic și

⁷ Nāsereddin Șāh (1848-1896); a fost asasinat.

nimeni nu m-a bănuț de ceva. Dar, după asta, am avut o diaree cu sânge și am fost nevoit să zac la pat.

Își șterse nasul zgomotos.

– În acea vreme, o curcă se vindea cu trei gologani. Vremea regelui-martir, Allah să-i țină sufletul! Parcă a fost ieri, nu acum o mie de ani, nici pe când era vârsta de piatră. Îmi amintesc perfect, de parcă s-a întâmplat adineauri. Pe vremea aceea existau oameni care aveau ceva în burtă, care aveau tată și mamă, nu ca azi. Regele-martir, Allah să-i țină sufletul!, îl punea pe defunctul meu tată deasupra lui Hādji Mirzā Āghāsi⁸ însuși. Ah, politica era atunci altceva decât e acum. Nici măcar nu-ți poți imagina. Crezi poate că răposatul Hādji Mirzā Āghāsi nu era cineva? Ținea în mâinile sale toate afacerile lumii ca pe o bucată de ceară. Ieri m-a convocat ministrul Finanțelor. Ai văzut, mi-a trimis mașina lui. Ei bine, altădată oamenii îți țineau casa deschisă, aveau mâna largă și inima cinstită, acum toate astea s-au dus naibii. O să-ți mărturisesc un lucru, nu știu dacă o să mă crezi. Când s-a adus ceaiul, s-a ridicat și s-a dus el însuși să ia zaharnița din bufet, apoi mi-a spus: „E de-ajuns un cubuleț de zahăr la un pahar, am încercat eu.” Ce vrei?, asta îți face rău la inimă. Te asigur, mi-am băut ceaiul fără zahăr. Pe urmă, a sporovăit două ore de m-a plictisit de moarte, mi-a cerut o sută de chestii: cea mai mărunță costându-mă două sute de tomani⁹. Degeaba știa că sunt fumător, n-a cerut să mi se ofere *ghalyān*¹⁰-ul. Știi? Oamenii aceia n-au mâncat pâinea tatălui lor. Dar uite ce

⁸ Vizir al lui Mohammad Șah (1835-1848); în fața unui nume propriu, titlu de literat; după un nume propriu, titlu de prinț.

⁹ Moneda națională a Iranului este rialul. Un toman înseamnă zece riali; altădată valora zece mii de dinari.

¹⁰ Narghilea cu tub rigid (în persană).

maniere și ce mari aere: i-ai crede descendenții lui Otor Khān Strânge-Balegă! Răposatul meu tată era un aristocrat de cel mai înalt rang. În timpul expediției din Kandahar, a raportat douăzeci de livre de ochi smulși. La rândul său, Hādji Mirzā Āghāsi i-a sărutat umărul și l-a decorat. La vânătoare era mereu în escorta regelui. Acum totul s-a dus pe apa sâmbetei: demnitate, considerație, onoare, pudoare. În sfârșit, se știe că sângele apă nu se face. Lumea are încă nevoie de mine, profită de naivitatea mea. Îmi spun: Bine, trebuie să-ți ajuți aproapele; nu lași în urma ta decât faptele bune și faptele rele... Sfârșești întotdeauna prin a te odihni la doi metri sub pământ... Apropo, în timp ce eram la ministru, ieri, a mai venit mama Ommolbani?

Morād se trezi brusc:

– Da, s-a dus în *andarun*.

– S-o vadă pe Mohtaram?

– Nu pot să vă spun, domnule: plecasem după provizii.

– Dacă erai plecat, de unde știi că a venit?

– A sosit când eu ieșeam, domnule!

– Ascultă-mă cu atenție, trebuie să le supraveghezi fără încetare. Nu ți-am spus de-o mie de ori? Încă nu le cunoști pe femei: odată ce mă văd departe, de...

O pauză.

– Adică: ele vă fac să înghițiți tot felul de porcării. Fac vrăji, drăcovenii pentru noroc în dragoste. Când nu sunt aici, înțelegi, e musai să fii numai ochi, să nu le pierzi din privire, ca și cum aș face de gardă eu însumi... Ai înțeles?

– Da, domnule.

– Alt lucru pe care voiam să ți-l spun...

– Da, domnule.

– Caraghiosul ăsta blestemat, verișorul lui Mohtaram... cum îl cheamă? Pasăre-Frumoasă, Privighetoare sau așa ceva... Găsești azi și nume de astea! Ei bine, băiatul ăsta e nedemn de persoana lui. De fiecare dată când vine, se năpustește, cu capul în jos, în *andarun*. Sunt acolo femeile cu copiii lor, sunt descoperite. Mohtaram, admitem, e verișoara lui, dar celelalte nu i-s rude. Lumea o să bârfească. Ce vremuri trăim! Tu, tu ai înțeles ce-i cu băiatul ăsta?

– Ce să vă spun, domnule?

– Hm, nu sunt mulțumit. O să faci în așa fel, încât să-l faci să înțeleagă. Intră în *andarun*, face rămășaguri cu Monir, a devenit foarte familiar. Dacă aș fi vrut să mânânc o pâine ca asta, aș fi luat una dintre femeile acestea drăguțe la modă, aș fi îmbrăcat-o după ultimul stil, aș fi dus-o la bal, aș fi aruncat-o în brațele băieților frumoși și proști; ar fi putut să danseze cu ea, să joace cărți, să flirteze, iar eu aș fi purtat coarne, ca toți chipeșii domni de astăzi. Da, Morād, tu, tu nu aprobi nimic din toate astea. Chiar ai dreptul ăsta, însă eu, lucruri de acest gen văd cu miile zi de zi, cu ochii mei. Sunt un învechit. De-aș fi dorit să fac acest joc, situația mea ar fi fost mai bună ca acum. Nu sunt satisfăcut întru totul. O să-l faci pe acest tânăr să înțeleagă bine că nu sunt modern. Dar fă în așa fel, încât să nu se supere Mohtaram...

Hādji rămase gânditor.

– Bine, domnule... Ieri-seară, Yuzbāși Hoseyn, băcanul, mi-a zis: „Dacă Hādji Mirzā ar binevoi să ne reglăm socotelile, am de gând să plec în pelerinaj...”

– Netrebnicul, pramatia asta m-a furat destul! Crede că am de gând să-i aduc un prejudiciu de patru gologani? Eu, care aș găsi la bazar, doar amanetând un fir de păr din mustața mea, mărfuri de cincizeci de